

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Roman boyu Yedigeyin xatirələr fonunda xarekteri, şəxsiyyəti gözümlərdə önündə səhifədən-səhifəyə ucalır. Adiliyində qeyri-adi titanik bir obraza çevrilir. Onun özü kimi danışıq da adidir., sadədir. Lakin bu adi danışıqda Qırğız xalqından, ümumən, türk dünyasından gələn bir hikmət və dərin təcrübəsi var. Bir insan kimi onun ən yaxşı təqdimatını müəllif özü verir. (Bax.4)

Romanda əzablı yol keçmiş, xalqın tarixinə, qan yaddaşına sədaqət nümunəsi olan coğrafiya müəllimi Abutalıb Kuttubayev əsil ziyalılıq nümunəsi göstərir. Əsərdə zəngin mənəviyyatlı, sədaqətli, ömür-gün yoldaşı Zərifə surəti də unudulmaz insanlardandır. O böyük mətanət, dözümlü göstərərək, Abutalıbsız balalarını böyüdür, az sonrada tələyin əmri ilə ərə gedir. (251). Bu xəbəri eşidən Yedigey əzablarına son qoyur. Eyni zamanda sevinir. Yedigeyin həyat yoldaşı Ukubala da ağıl, düşüncə nümunəsini göstərir. Ərinin hisslərini də başa düşür. Zərifənin ləyaqətinə, ərinin müdrikiyinə inandığına görə, uşaqlara görə içində çəksə də Yedigeyin sevgi məcarasını onun üzünə vurmur, açıb ağartmır.

Romanda hər üç qadın – Bikə, Ukubala, Zərifə - Qırğız qadınlarının mənəvi simasını yüksək dəyərlər səviyyəsində əlaqə və münasibətlərində, ailə-məişət qayğılarında səmimi duyğularla əks etdirirlər. Ümumiyyətlə, nəinki bu üç qadın eləcə də onların ərləri öz düşüncə qabiliyyəti, həyatı görüşləri etibarlı ilə bi-

“Daş evlər” – düşüncələr

Əkbər SSLİOĞLU

zim xalqa necə də yaxındırlar. Əsərdə söylənilən Rəhimalı ağa rəvayəti ümumtürk mənliliyinin bir çox cəhətlərini özündə əks etdirir. Mifik təfəkkürün qaynaqları baxımından da roman çox qiymətlidir. Tam səmimiyyətlə qeyd edək ki, o bir çox yönərdən tədqiqat materialı sayıla bilər.

Bəşər mədəniyyəti tarixində insanlığın mənəvi yüksəlişinə, xeyr əməllərin tərənnümünə xidmət göstərən elə şair və yazıçılar olmuşdur ki, bu artıq sivil təfəkkür sahibləri tərəfindən qəbul edilən, əsrlərin sınağından çıxmış bir aksiomadır, onlar bütün zamanların yaddaş fəvqində yaşamaq olmuşlar. Belə əbədi şəxsiyyətlər əsərdən bir və daha artıq zaman kəsiyindən bir yetişir. Bizim ədəbiyyatımız tarixində M.Füzuli, Nəsimi, Sabir, Cavid, Mirzə Cəlil belələrindəndir. Nizami zirvəsi isə bütün zamanlar boyu heç bir ədəbi sima tərəfindən təkrarlanmamışdır. Dünya ədəbiyyatında da bütün zamanların fəvqində dayanan mütəfəkkir ədəbi şəxsiyyətlər az deyildir. Böyük sənətkar Çingiz Aytmatov da belə ədəbi şəxsiyyətlərin səfəndə dayanan və ilk səhifələrdə qeyd etdiyimiz kimi zəmanənin barmaqla göstərilən ən müqtədir sənətkarlarından biri-

dir. Bu ümumbəşəri fəlsəfə şərfəflə o, demək olar ki, əsasən “Gün var əsrə bərabər” romanı vasitəsilə layiq görülmüşdür. Bütün zamanların sənətkar titulu daşımaq bu qırğız oğlunun da qismət payına düşmüşdür. Gün var əsrə bərabər” romanı antik dünyanın talelər kitabı sayılan “İlliada”, “Odiseya” dan fərqli olaraq insanlığın dünəninin, bu gününün və sabahının kitabıdır. Əsərin bizə aşıladığı daha bir hikmət də bundan ibarətdir. Hikmət xəzinəsi olan bu əsər zamanın bütün insanların “heyrət, ey büt” dilemması qarşısında qoymuşdur. Gün var əsrə bərabər” bəşəriyyətin teleyi üçün narahat ürəklərə təpər gətirdi. Artıq bundan sonra insanların nə etməli olacaqlarının yolunu-sirri göstərdi. İnsanlığın böyük dostu, Yer planetinin nadir oğlu, tərəqqipərvər bəşəriyyətin iftixarı Çingiz Aytmatov sonradan yazdığı “Edam kötüyü” əsərində də özünün ədəbi yaradıcılıq səliqəsinə sədaqət nümunəsi göstərdi. Bütün türk dünyası, bütün Şərq, bütün Qərb onunla fəxarət duymaqdan nə qədər xoşbəxtdirlər?! Bütün dünya onu tanıyır, əbədi yaşayacağını bir mənalı qəbul edir. Əbədi yaşayılıq yaşın mübarək, Çingiz bəy!

“Göycay”

27 fevral, 2006-cı il”